

A Településképi Arculati Kézikönyv (TAK) tovaryúrúzó hatásai a településhálózatok rendszerében (helymarketing¹)

Impacts of Townscape Image Handbooks in Urban Network

Kasza Zsolt²

Összefoglalás

Jelen tanulmány folytatása „A Településképi Arculati Kézikönyvek (TAK) helymarketing aspektusú kutatásai 2017-2022 között” című cikknek. Az első cikkben a lokális szintű összefüggések lettek vizsgálva, itt a lokális szint feletti kérdések kerülnek bemutatásra. A két szint különválasztását a kétszintű közigazgatás indokolja. A közigazgatás területi dimenziói elsősorban a központi irányítás (országkép) és az önkormányzati irányítás (településképi) területeire fókuszálnak. A kettő közötti járási, megyei, regionális dimenziók kevésbé hangsúlyosak. Az elmúlt 5 évben 2017-2022 között tudományos szempontból jelentősebb változások történtek a minden településre kiterjesztett TAK rendszerében. A TAK-ok miatt több olyan Arculati Kézikönyv is, elkészült, amelyek már nem lokálisan, hanem hálózati szinten fejtik ki hatásukat. Ilyen például a 2017 áprilisában megjelent Közlekedési Arculati Kézikönyv (KöAK), a 2018-2021 között létrehozott Építészeti Tájegységi Arculati Kézikönyvek rendszere (ÉTAK) vagy a 2022-ben kiadásra kerülő Világörökségi Arculati Kézikönyv (VöAK). A tanulmány elsősorban az Építészeti Arculati Kézikönyvek helymarketing jelentőségére hívja fel a figyelmet.

Kulcsfogalmak: Településhálózat, Arculati Kézikönyvek Rendszere, lokális szintű, és lokális szint feletti helymarketing

Abstract

The present study is a continuation of the article entitled "Research on the location marketing aspect of Townscape Image Handbooks (TAK) between 2017 - 2022". In the first article, the connections at the local level were examined, here questions above the local level are presented. The separation of the two levels is justified by the two-level public administration. The territorial dimensions of public administration focus primarily on the areas of central management (country map) and local government management (city map). The district, county and regional dimensions between the two are less prominent. In the last 5 years between 2017 - 2022, from a scientific point of view, more significant changes took place in the TAK system, which was extended to all settlements. Due to the TAKs, several Image Manuals have been completed, which no longer exert their effect locally, but at the network level. For example, the Transport Image Manual (KöAK) published in April 2017, the Architectural Landscape Image Manual system (ÉTAK) created between 2018 - 2021 or the World Heritage Image Manual (VöAK) to be published in 2022. The study primarily draws attention to the importance of the location marketing of Architectural Image Manuals.

Key words: Settlement network, System of Image Manuals, local and supra-local location marketing

¹ A tanulmány a településhálózatok helymarketingjéből (régiónmarketing, országmarketing, nemzetmarketing) elsősorban a regionális szintet tekinti át. Nem kizárólagosan, de elsődlegesen Tokaj-Hegyalja tágabb értelemben pedig Tokaj-Zemplén térség példáját ismerteti

² NKE Közigazgatási Doktori Iskola hallgatója Marketing Mesterszakos közgazdász a Wekerle Sándor Üzleti Főiskola óraadó tanára kaszazsolt@gmail.com

1. Bevezetés

Kutatásaim a TAK és ÉTAK külső és belső célcsoportjait vizsgálták helymarketing szempontból. A helymarketing vagy más néven a földrajzi területek marketingje a place marketing, ill. geographical marketing magyar megfelelője. A helymarketing nemzetközi irodalmában kiemelkedő Asworth és Woold, Simon Anholt, Philip Kotler munkássága. A földrajzi területek hazai helymarketingje tekintetében Piskóti Istvánnak és társainak, Papp-Váry Árpádnak, Jenes Barbarának és Törőcsik Máriának, Rechnitzer Jánosnak, valamint Tózsá Istvánnak és Buskó Tibor Lászlónak a nevét mindenképp érdemes kiemelni (Kasza 2020)

Kutatásommal a cél az volt, hogy igazoljam, hogy mind lokális, mind lokális feletti szinten megtörténik a külső és belső célcsoportok megszólítása a TAK-ok és az ÉTAK-ok dokumentumaiban.

Az ÉTAK régiómarketing

A régiómarketing a helymarketing speciális – a lokális településmarketing feletti, de a magasabb országmarketing alatti – területe. Járások, megyék marketingjeként is megjelenik a szakirodalomban. 2012-ben Piskóti István mára alapvetőnek számító könyvében külön fejezetben tárgyalja a Tokaj-Hegyalja marketinget is. Piskóti már 10 évvel ezelőtt rávilágít, hogy a borvidékeinknek nincs közös arculata, nincs marketingért felelős szakembere és a közösségi marketing szemléletmódja sem terjedt el a hazai borvidékek marketingjében megfelelően (Piskóti, 2012).

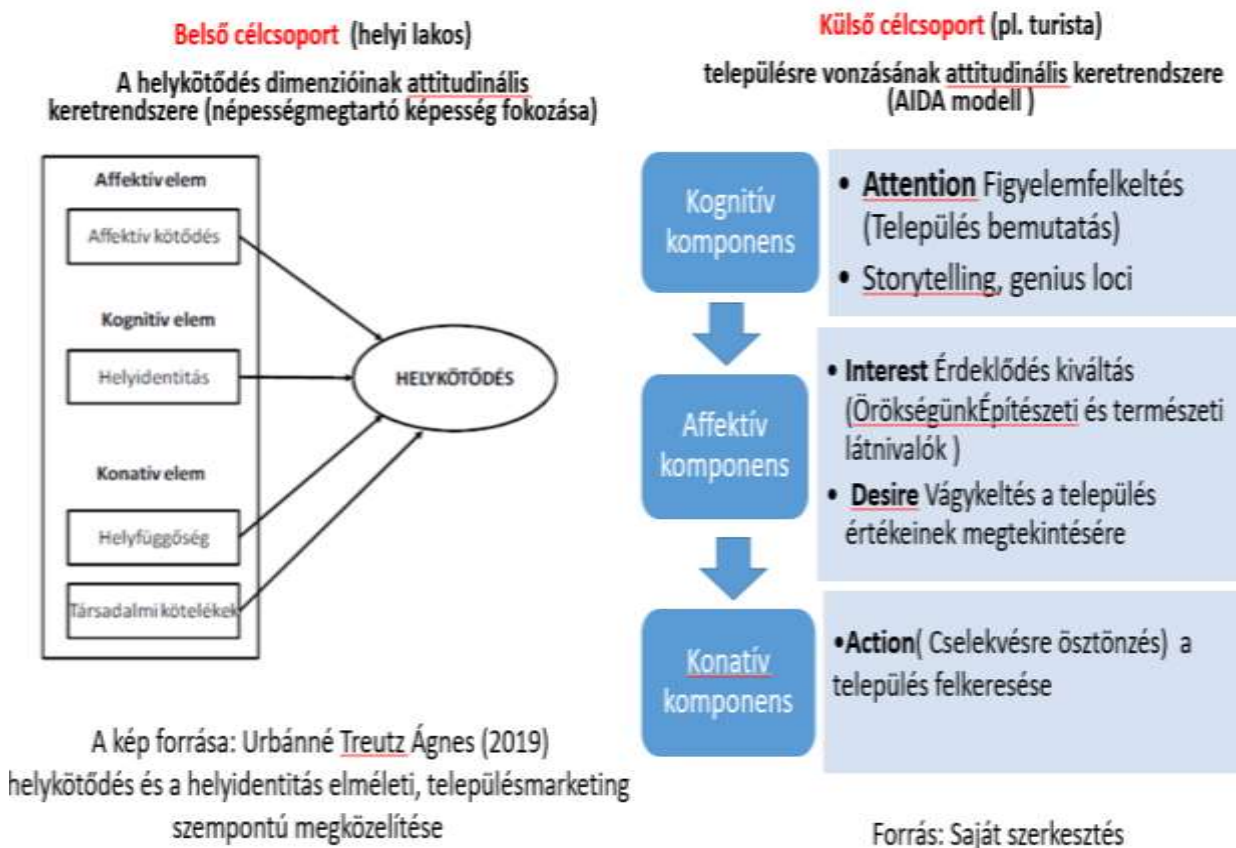
Tokaj-Hegyaljáról szóló kutatásom rámutatott, hogy addig ameddig a Tokaj TAK arra törekedett, hogy Tokajra látogasson el a turista, vagy Tokaj városában maradjon a helyi lakos, ugyanez a szándék Tokaj-Hegyalja ÉTAK-ban nem egy településre, hanem a 27 településből álló Tájegységre vonatkozik (Kasza, 2021/b). A Tokaj-Hegyalja ÉTAK közösségi marketing tekintetében arra törekszik, hogy a települések együtt pályázzanak EU-s és kormányzati pénzekre. Tokaj-Hegyalja ÉTAK-ban ezért új célcsoportként megjelenik a döntéshozók megszólítása is. Ez új elem a Tokaj TAK-hoz képest. A TAK-ok kutatásaim szerint Állampolgárokat és Befektetőket szólítanak meg, de Döntéshozók megszólítására nem találtam példát a 65 elemű, nem reprezentatív minta vizsgálata során. A Tokaj-Hegyalja ÉTAK nem a rivalizálást, hanem az együttműködést, nem a települések egyéni érdekeit, hanem a közös értékeket emeli ki Tájkép szempontból. Elvégeztem Tokaj-Hegyalja kutatás mellett Fertő ÉTAK, Hanság ÉTAK, Szlovén Rába-vidék ÉTAK és az Őrség ÉTAK elemzését is és megállapítottam, hogy az ÉTAK régiómarketing hipotézist mind az öt ÉTAK esetén el lehet fogadni. Ez azonban nem általánosan kijelenthető, hiszen még nincs mód arra, hogy a TAK-okhoz hasonlóan 65 ÉTAK-ot elemezzek, hiszen összesen 11 ÉTAK készült el 2018-2022 között.

Az ÉTAK és a TAK Régió és Településmarketing (RTM)

Kvalitatív tartalomelemzésen alapuló kutatásaim keretrendszerét az attitűd három komponense (kognitív elem, affektív elem, konatív elem) adta. A Tokaj TAK-ot, és a Tokaj-Hegyalja ÉTAK-ot vizsgáló kutatások megállapították, hogy a dokumentumok mindkét célcsoport (épített nem akaró helyi lakosok, és a turisták) tekintetében is helymarketing tartalommal rendelkező dokumentumok. Nemcsak az építetteknek szólnak. Mind a Tokaj TAK, mind a Tokaj-Hegyalja ÉTAK egészében jelenítik meg a településképet, ill. tájképet. A településképet és tájképet tudatos építése mindkét dokumentumban kimutatható. Mindkét dokumentum pozicionálásokat is tartalmaz. (Piskóti,2012) A Tokaj TAK is és, a Tokaj-Hegyalja ÉTAK is

Megismerteti, Megszeretteti a települést, és a tájat. A Tokaj TAK-ra épülő Településképi Rendelet (TKR) pedig Meg is védi³ a településképet (Kasza, 2021/a , Kasza, 2021/b) A tanulmány első részében ismertett három kutatási módszertanból Philip Kotler definíciójából a Piskóti István RTM definícióból, valamint a tartalom és formai elemzésből kiindulva is arra a következtetésre jutottam, hogy a vizsgált 5 ÉTAK és a 65 TAK együtt jól illeszthető az RTM koncepciójába. Mivel a korábbi publikációk már ismertették Piskóti István definíciójából készített hipotézisek módszertanát, és a jelen tanulmánnyal párhuzamosan megjelenő másik cikk a tartalom és formai elemzést ismertette, itt ebben a tanulmányban az attitudinális keretrendszer kutatási módszertanát ismertetem.

A kutatásban használt attitudinális keretrendszert az alábbi ábra mutatja:

1. ábra. A TAK külső és belső célcsoportjainak attitudinális keretrendszere Kotler place marketing definíciója alapján

Az ábra forrása: Urbánné, 2019

Az ábrán jól látható a kvalitatív kutatás keretrendszere. Mindkét célcsoport esetén Kotler placemarketing ill. geographical marketing definíciójából indultam ki. Kotler szerint a helymarketing mindazon tevékenységeket jelenti „amelyeknek célja az egyes helyek iránti attitűd és viselkedés kialakítása, fenntartása, és megváltoztatása” (Kotler, P 1986)

³ Lásd erről részletesen Tózsza István 3M rendszerét. Megismertetni a települést, tájat, mert nem ismerik eléggé, Megszerettetni és elérni, hogy Meg is védjék a településképet, ill. a tájképet az ott élők a kosztól, a zajtól stb.

Kutatásaimat 2017 őszén Earl Babbie módszertanának megfelelően a konceptualizáció, és operacionalizáció kialakításával kezdtem. Ezt az indokolta, hogy a TAK és ÉTAK rendszere korábban nem létezett. Szükség volt ezért az alapvető fogalmak tisztázására, a mérési módszerek kialakítására is⁴. Az operacionalizálás tekintetében messzemenőleg figyelembe vettem Buskó Tibor László a Megyei Jogú Városok Integrált Településfejlesztési Stratégiáit vizsgáló módszertanát. (Buskó, 2020) Kvalitatív tartalomelemzésen alapuló kutatásaim igazolták, hogy a Tokaj TAK, és a Tokaj-Hegyalja ÉTAK az építettni nem akaró- rendszerint idősebb- helyi lakosok helyi identitását (kognitív), és affektív kötődését is erősítette. Mivel az idősebb generáció már nem szívesen építkezik, számukra a TAK erre vonatkozó részletes ismertetései nem relevánsak. Mégis szívesen olvassák, nézegetik a TAK-ok és az ÉTAK-ok település, ill. tájegység bemutatkozásáról, és az értékek ismertetéséről szóló fejezeteit, mert büszkék településükre, tájegységükre. Szívesen fordulnak a település vagy a településhálózat múltjára, és örökségei felé, mert az erősíti a helyi identitást, a közösségi szemléletet. Urbánné Treutz Ágnes részletesen elemzi a helyi identitás elméleti hátterét, hazai-, és nemzetközi irodalmát, amelyből az ábrán látható modellt használtam fel kutatásomhoz. (Urbánné, 2019) A kutatás helyi lakosok célcsoportjára vonatkoztatható következtetése az, hogy a TAK-ok és ÉTAK-ok jelentősége több annál, mintsem csak a Településképi Rendelet (TKR) építész szakmai alapját jelentsék, vagy a tájegység tájépítészeti értékeit bemutassák. A TAK-nak, és az ÉTAK-nak az építettni nem akaró helyi lakosok tekintetében az az elsődleges szerepe kutatásom szerint, hogy a helyi identitástudat megőrzését segítse. Ez a gondolat alapvetően nem a kutatótól, hanem a Répcelak TAK 2017 dokumentumából származik. Kutatásaim rámutattak arra is, hogy bizonyos TAK-ok a település népességmegtartó képességét kis mértékben, de növelték. (pl. Répcelak TAK, Nemesvámos TAK). Ugyancsak kimutatható a vidéki életmódhoz ragaszkodás motivációja is az ÉTAK-okban. A városi élettel összehasonlítva a vidéki élet nyugalma az urbanizációs folyamatok ellentrendjeként jelenik meg egyes ÉTAK-okban.

Az 1. ábra jobb oldalán az attitudinális keretrendszer egy másik, turistákra vonatkozó értelmezését is látjuk. A Tokaj TAK és a Tokaj-Hegyalja ÉTAK kutatásaim szerint élt azzal a lehetőséggel, hogy a 314/2012 XI. 08 Korm. Rendelet 12. mellékletében kötelezővé tett település bemutatkozását a storytelling⁵ lehetőségeit felhasználva végezze el. Figyelemfelkeltő, és a turisták érdeklődését kiváltó történetmesélés ez a bemutatkozás, amely a hely szelleméről (genius loci) is említést tesz. Tokaj TAK olyan módon mutatja be a település történetét, és ismerteti a településen található értékeket, hogy a turistákban kialakulhat a település felkeresésének a vágya. Nincs ez másként a Tokaj-Hegyalja ÉTAK-ban sem (Kasza 2021/a Kasza 2021/b) A Tokaj TAK-ban bemutatott építészeti-, és a Tokaj-Hegyalja ÉTAK-ban lévő természeti képek, és leírások nemcsak érdeklődést váltanak ki, hanem a település, ill. a tájegység felkeresésére is ösztönözhetik a turistát. Mindkét dokumentum sikeresen hajtja végre a befolyásoló marketingkommunikációt, jól alkalmazva az AIDA⁶ hatáshierarchia modell lépéseit.

⁴ Ennek értelmében készítettem egy több mint 100 szócikket tartalmazó nevezéktan is Település Arca ABC néven. A nevezéktanra azért van szükség, mert a TAK-kal és ÉTAK-kal kapcsolatos fogalmak, célcsoportok nem egységesek. Eltérően fordítják le angol nyelvre a fogalmakat. (például a TAK Settlement Book és Design Guide fordításban is megjelent már.) Nincs, egyértelmű állásfoglalás sem hogyan rövidítsék a fogalmakat stb. (például nem tisztázott, hogy a Településképi Rendelet TKR vagy TER rövidítéssel kerüljön publikálásra). Ez is jelzi, hogy teljesen új, korábban nem létező dokumentumrendszerrel beszélhetünk a közigazgatásszervezésben a TAK és ÉTAK kapcsán

⁵ A storytelling technikát többek között Töröcsik Mária említi a publikációiban

⁶ Attention, Interest, Desire, Action szavak kezdőbetűiből képzett mozaikszó. Az AIDA módszer lényege a figyelem megragadása, az érdeklődés kiváltása, annak vágygá fokozása, és a településre látogatás elérése

Összességében a Tokaj TAK, és a Tokaj-Hegyalja ÉTAK Kotler definíciója alapján kijelenthető, hogy a két dokumentum Régió és Településmarketingnek (RTM) minősül. A két dokumentum alkalmas arra, hogy kiegészítse az RTM 1997 óta létező rendszerét. Sajnos azonban az ÉTAK-ok eddig elkészült részei évek óta nem elérhetők. Nem elérhető a Tokaj-Hegyalja ÉTAK, Kalocsa-Sárköz ÉTAK, Mecsek ÉTAK, Pilis ÉTAK, Szabolcs Szatmár Bereg ÉTAK. Ezekre az ÉTAK-okra sajnos a kutatás nem tudott kitérni.

Az ÉTAK és a TAK együtt alkalmas a helymarketing elméletének és gyakorlatának bemutatására.

A tanulmány első részében a 65 elemű településszintű kutatás vizsgálatai kimutatták a helymarketing elméletét, és gyakorlatát. A TAK-ok és ÉTAK-ok együtt jól képviselhetik a helymarketing elméletét és gyakorlatát abban az esetben, ha az ÉTAK rendszere is országossá fejlődik. Ezek a dokumentumok (TAK és ÉTAK) elsősorban nem helymarketing szempontból, hanem építészeti és tájépítészeti szempontból készültek. Addig, amíg az ÉTAK-ok rendszere nem országos addig korai lenne még úgy nyilatkozni, hogy jól képviselik a helymarketing elméletét és gyakorlatát az ÉTAK-ok. Kutatásaim egyelőre csak arra mutattak rá, hogy a vizsgált 5 ÉTAK jól illeszthető a Miskolci Egyetem kutatói által megalkotott Régió és Településmarketing (RTM) 1997 óta létező koncepciójába .

2019. október 1 óta Tokaj TAK településképe, és Tokaj-Hegyalja ÉTAK tájképe építi az Országképet is⁷. Kialakulóban van egy korábban nem létezett Országkép alkotási lehetőség a TAK és ÉTAK rendszerező bemutatásain keresztül. Az Országkép, és az Országmárkázás kérdésével Simon Anholt, illetve Papp-Váry Árpád, és Jenes Barbara foglalkoznak részletesen. (Kasza 2020) Összességében tehát annyi állapítható meg, hogy a TAK országos rendszere és az ÉTAK megkezdett, de még nem országos lefedettséget elérő rendszere jó úton halad, de a 2022-2027 közötti 5 évben szükséges például az összes megye, vagy az összes tájegység ÉTAK-jának elkészítése. A tanulmány következő része a TAK-ot, és az ÉTAK-ot az Arculati Kézikönyvek Rendszerében helyezi el.

2. Az Arculati Kézikönyvek rendszere

2017 tavaszán több szempontból is várható volt, hogy a TAK-ok országos rendszerének kiépítése tovagyrúzó hatásokat fog okozni. A TAK előtt inkább csak a városainkra jellemző Emblémázásról szóló Arculati Kézikönyvek (EAK) léteztek. A települések méretétől függően ezek az EAK-ok a kis arculatot, (embléma, szín, betűtípus, logó) vagy a nagyarculatot mutatták be.⁸ A minden település számára kötelező TAK azonban magával hozta olyan új Arculati Kézikönyvek elkészítését is, ami 2022-re egy Arculati Kézikönyv rendszerré fejlődött. A tanulmány csak egy ágazatra (közlekedés ágazat), és egy Világörökségi Arculati Kézikönyvre fókuszál.

⁷ Lásd erről részletesen Településkép-Tájkép-Országkép c. tanulmányt, amiben javaslom, hogy az NKE Hálózat kutatás a közigazgatásban projekt karolja fel a településhálózat témát. (Kasza 2020)

⁸ A nagyarculatot tárgyaló kézikönyvek a formai részletek mellett, a tartalmi arculat kérdéseit is tárgyalták, vagy kapcsolódtak a Városmárkázási Stratégiákhoz. Az Emblémázásról szóló Arculati Kézikönyvek nemcsak települések, hanem pl. Helyi Vidékfejlesztési Irodák Arculatára is kiterjedt 2017 előtt is. Lásd pl. a 2015-ben elkészült 52 oldalas EAK-ot file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/Temp1_hvi_arculat.zip/hvi_arculat.pdf

Már 2017 áprilisában, amikor a TAK-ok országos rendszerének kiépítése még épp csak elkezdődött megjelent a 37 oldalas Közlekedési Arculati Kézikönyv (KöAK). A BUDAPESTI, ÉS PEST MEGYEI MÉRNÖKI KAMARA (BMPK) által elkészített Arculati Kézikönyv megkezdte,- az ágazatok közül elsőként- a TAK-ok által nem felvállalható részletek⁹ bemutatását is. „Egy település arculatát, közterületeinek minőségét, esztétikáját, vagy azok hiányát az épületekkel azonos mértékben és szinten befolyásolják a közlekedési létesítmények és eszközök”, adta hírül 2017. június 8 án a BMPK¹⁰

Mivel egy TAK nem tud minden településkép részletre kitérni a KöAK kifejezetten a közlekedés ágazat településképi részleteit mutatta be. A településre érkező gyalogosok, autósok, biciklisták, vasúttal, busszal, hajóval vagy repülővel érkező turisták, ingázók, diákok, vásárlók stb. naponta fogyasztják a településkép közlekedéssel kapcsolatos elemeit. Az okosváros fejlesztések egyik kiemelt területe a közlekedési struktúra fejlesztése. Budapesten a villamos és buszmegállóknál nem szokatlan a real time rendszerű adatközlés a digitális megállótáblák rendszere. Percenként pontosan lehet látni, mikor érkezik a járat. A vonatról leszálló ezekről a településképbe szervesen beletartozó táblákról tudja meg pl. mikor érkezik a következő busz, villamos még akkor is ha az okostelefonokra letölthető applikációk a BKK, vagy MÁV menetrendek nem állnak a rendelkezésére. A 2020 -as években ez már nem szokatlan településképi elem, hanem világváros szinten elvárás. Az okosváros hálózatfejlesztések nemcsak a villamos, busz, hanem a mobil eszközök (elektromos rollerek, vagy a Mol Bubi kerékpár) parkolási kérdését is meg kell, oldják. Növekszik az elektromos autótöltő állomások száma is főváros szerte, mert a levegőszennyezés elkerülése érdekében egyre többen zöld rendszámmal közlekednek a fővárosban. A közlekedés hálózat¹¹ a többi ágazat pl. energiahálózattal szemben már 2017 tavaszán fontosnak érezte, hogy az önkormányzatok a településkép közlekedési részleteire is szenteljének figyelmet. Az Ágazati Arculati Kézikönyvek (ÁAK) között elsőként ismerte fel a TAK-ok elkészítésekor a közlekedési ágazat, hogy a településkép rendkívül komplex fogalom. A településképet ágazatonként lehet részekre bontani, kitérve a településkép legapróbb részleteire. A KöAK 23. oldala említést tesz a többi ágazatról is.

„A TAK értelemszerűen csak érintőlegesen tér ki a települési arculatot jelentősen befolyásoló ágazati szempontokra, így a közlekedés, a környezetvédelem, az energetikai- és vízhálózatok, az informatika hálózatok sajátos igényeire

Egy település ebben a vonatkozásban hálózatok hálózata. Úthálózatok, informatikai hálózatok stb. rendszere.¹² A TAK-ok bevezetésével megkezdődött az ágazatok szintjén is a településkép vizsgálata külön-külön hálózatokra fókuszálva. A településeket összekötő úthálózat például jól érzékelteti, mitől válik a településkép, és a tájkép településhálózati kérdéssé. Amíg a településállomány az egymástól független települések halmaza, addig a településhálózat

⁹ Pl. villamosok, trolibuszok felsővezetékeinek településképet befolyásoló bemutatását.

¹⁰ Forrás: <http://www.bpmk.hu/index.php/2021-12-04-13-34-38/item/629-kozlekedesi-arculati-kezikonyv> Letöltve 2022. október 21.

¹¹ Az úthálózat gondozatlan burkolata, a kátyúk településképet rontó hatása mellett balesetveszélyesek is. A vasúthálózatok esetén nem gondozottak a vasúti töltések, vagy a sínek közötti területek. A bicikli utak hálózata, bicikli sávok kialakítása vagy a MOL Bubi kerékpár tárolók szintén hozzájárulnak a főváros településképéhez. Az elektromos rollerek főváros szerte szét vannak hagyva. A használójuk ott hagyják, ahol éppen leállnak a rollerek. A vakok gyengén látók közlekedését nehezítik a járdán hagyott rollerek, mert későn észlelik és átesnek rajtuk.

¹² Barabási Albert László is, aki a Hálózatok kutatás talán legismertebb szakembere, a települések hálózatát is vizsgálta. Ez is oka pl. annak, hogy a 2020-ban megjelent Településkép-Tájkép-Országkép tanulmány javasolja, hogy a Hálózatok kutatás a Közigazgatásban NKE kutatás támogassa a településhálózat kutatást

elemeit számos kapcsolat (közlekedési, informatikai stb. kapcsolat) köti össze. A települések hálózatba szerveződve pályáznak kormányzati, vagy Európai Unió támogatásokra, infrastrukturális fejlesztésekre. Az utak teremtik meg például a kapcsolatot két, vagy több település között. Az, hogy az ingázó például milyen hamar jut „A” pontból „B” pontba nagyban függ az utak áteresztő képességétől¹³. Kiváló példa a határokat átlépő infrastrukturális fejlesztésekre a 2021. végén átadott 2x2 sávú út, ami Miskolcot köti össze Kassával¹⁴. Az úthálózat fejlesztések azonban turisztikai szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Például Tokaj- Kassa (Eurovelo 11)¹⁵ fejlesztése nem az autós, vagy autóbuszos, hanem a kerékpáros turizmus feltételeit teremti meg.

A tanulmány későbbi részében még lesz szó Tokajról, és Tokaj-Hegyaljáról, de egyelőre maradjunk a főváros közlekedésénél, és annak a fővárosi világvárosképre való ható hatásánál. A Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara a KöAK 4. oldalon olvasható állásfoglalása szerint: „A Települési Arculati Kézikönyvhöz készül, azzal harmonizáló Közlekedési Arculati Kézikönyv (belterület) rendeltetése, célja, hogy hozzájáruljon a közlekedési létesítmények települési arculatképbe történő harmonikus – funkcionálisan és esztétikailag is megfelelő – beillesztéséhez, segítse az önkormányzatok ez irányú munkáját.”¹⁶

Sajnos például a villamos áram felsővezetékek föld alá helyezése, az energetikai hálózat településképet romboló hatásainak mérséklésének célja nem eredményezett újabb Ágazati Arculati Kézikönyvet (ÁAK). Annak ellenére sem, hogy erre épp a településkép miatt nagy szükség lett volna. A lengő, áramot szállító elektromos vezetékek településkép romboló hatására pl. Érpatak TAK kifejezetten utalt. Több TAK is felvetette, hogy a települések közös érdeke lenne az elektromos árammal teli vezetékek föld alatt történő elvezetése. (Kasza, 2020)

A tanulmány szempontjából elegendő a közlekedési ágazat, és az energetikai ágazat hálózati példáival megvilágítani, hogy a településkép nem izolálható a tájképtől. A településkép éppen a hálózatok miatt függ attól is, hogy a településhálózat települései együttműködnek-e vagy rivalizálnak. Képesek-e a településhálózatot alkotó önkormányzatok a település egyéni érdekeit a közös célok alárendelni. Mivel az energetikai hálózat településkép kérdései nem kerültek külön Arculati Kézikönyvben kidolgozásra a tanulmány kizárólag Közlekedési Arculati Kézikönyvre hagyatkozik. Az érintkezési pont menedzsment az a szakterület, ami miatt a közlekedés kitüntetett szerepet kap a településkép, és a tájkép hálózati alakításában. Az érintkezési pont menedzsment kérdéseivel részletesen Mányai Csaba Reklám helyett című munkájában foglalkozik. Az egységes arculattal készülő táblarendszer (buszmegálló, taxi, kerékpár útjelzések, vasútállomások MÁV táblái stb.) az első benyomásokat alakítja ki a tájra érkezésben. Nincs ez másként a turista útvonalak tábláinál sem. Ezek a gondolatok érzékeltetik

¹³ Budapesten a dugók miatt pl. autóval tovább tart megtenni 10 kilométert, mint vonaton 20 km-t

¹⁴ Lásd erről Hegedűs Gergely „Létrejött Miskolc és Kassa autópálya kapcsolata, teljessé vált a magyarországi Via Carpathia” c. cikkét, amiben leírja, hogy "A 221 kilométer hosszú hazai szakasz Kassánál lép be az országba, majd Miskolcot és Debrecent érintve Nagykerekinél folytatódik Románia felé"

<https://magyarepitok.hu/utepites/2021/10/letrejott-miskolc-es-kassa-autopalya-kapcsolata> magyarepitok.hu, MTI 2021.10.26. 11:08 Letöltve: 2022. X. 21.

¹⁵ „A közel 6000 kilométeres Kelet-európai útvonal a 11-es számot kapta, amely Norvégia északi részéről indul. Finnországon keresztül jut el a balti országokba (Lettország és Litvánia), majd Lengyelországot és Szlovákiát átszelve megérkezik hazánkba. A Kassa és Hollóháza közötti szakasz a szlovák nemzeti hálózatban a 039-es számon található meg. Hazánkban kb 450 kilométert érint. Zemplén északi részén lép be, majd Tokajtól a Tisza közelében, vagy a töltésen halad egészen Szegedig” Forrás:<https://bringazas.hu/hirek/itthon/eurovelo-11-hollohazatol-satoraljaiuhelyiq-tarto-szakasz-bemutatasa/> Letöltve: 2022. X. 21

¹⁶ Forrás: http://bpmk.hu/images/kozl_arculati_kezikonyv.pdf Letöltve: 2022. X. 21.

azt, hogy már nem az egyéni település arcok kidolgozása, hanem a közösségi gondolkodás mentén kerülnek kialakításra a tájképek.

2018- ban elkezdődtek az Építészeti Tájegységi Arculati Kézikönyv (ÉTAK) írások, amelyek már nem lokális szinten, hanem településhálózat szinten hoztak létre identitást egy-egy tájegység számára. Amíg a TAK-ok elsősorban építészet központúak voltak, és a természeti képpel általában kevesebbet foglalkoztak, addig az ÉTAK-ok, vagy más néven Zöld TAK-ok (ZTAK) éppen ellenkezőleg, a természeti képre fókuszáltak. Nem az épületek, hanem az erdők, mezők, természetes vizeink¹⁷ kerültek az ÉTAK-ok középpontjába. Turizmus ágazatok tekintetében a bakancsos-, kerékpáros-, és lovasturizmus stb. került középpontba. Ezek azok a turizmus területek, amik a természeti táj szépségeit kínálják. A TAK és az ÉTAK így, ebben az összefüggésben egymást jól kiegészítő kiadványok lettek. A településkép ugyanis az építész társadalom szemében az építészeti kép és a természeti kép vizualizálását jelenti.¹⁸ A TAK-ok a templomok, műemlékek, az épített örökség, az ÉTAK-ok a természet értékeit mutatják be. A településmarketing, és tágabb értelemben a helymarketing a településkép fogalmára jóval komplexebben tekint, mint az építész társadalom a TAK és az ÉTAK rendszerében. Nemcsak az épített, és természeti kép stabilizáló elemei épületek, parkok stb., hanem a dinamizáló elemek pl. közlekedési eszközök, emberek, állatok stb., mint mozgó településképi elemek is részét képezik a helymarketing szemléletmódnak.

A marketing szemléletmód szerint mindenki marketinges, ezért a településről kialakuló képre úgy tekint a helymarketing, mint egy olyan képre, ami attól is függ mennyire kedvesek, és segítőkészek pl. a településen a turistákkal az emberek. Nemcsak az formálja a településképet, hogy egyforma homlokzatszínűek-e a házak, hanem az is az utcákon, hogy bánnak az állatokkal, az emberek, van e gólyafészek a ház kéményének tetején stb. A virágos, gondozott parkok kétségtelenül lényeges településkép formálása mellett fontos szempont a helyi lakosok idegennyelv ismerete, a taxis túlszámlázása, és a hajléktalanok utcaképet rontó hatása is.

A marketing szemlélet hierarchikus rendszerben tárgyalja a településképeket, és tájképek viszonyát. Ez azt jelenti, hogy pl. Tokaj-Hegyalja tájképének Tokaj településképe is része. Tokaj-Hegyalja tájképe integrálja a tokaji településképet. A Balatoni táj képét a Balaton parton található települések kikötői, a vitorlások, horgászok formálják. A főváros világváros képét a fővárosi kerületek képe alakítja ki. A rész és egész fogalmait az ország 3 legnagyobb turisztikai desztinációja (Budapest, Balaton, Tokaj-Zemplén régió) tekintetében vizsgáltam. Közigazgatás szervezés szempontból a szervezeti hierarchia alsó részén található „rész” nem írhatja felül a magasabb szervezeti szint, azaz az „egész” intézkedéseit. Budapest TAK koncepcionális keretet ad a fővárosi kerületek TAK-jának. A Balatoni Arculati Kézikönyv elvárásaira a Balaton környékén található települési TAK-oknak is figyelemmel kell lennie. Végül Erdőbénye TAK vagy Mád TAK településképe sem írhatja felül a Tokaj-Hegyalja ÉTAK által kialakított tájképet. Az elkövetkezendő öt évben fontos feladat lesz a koherens rendszerré formálni a TAK-ok és ÉTAK-ok ill. az Ágazati Arculati Kézikönyvek és a Világörökségi Arculati Kézikönyvek

¹⁷ 2021 decemberében készült el a közel 200 oldalas Balatoni Arculati Kézikönyv (2021) Letölthető: <https://balatonregion.hu/wp-content/uploads/2022/04/balatoni-arculati-kezikonyv-web.pdf> Letöltve: 2022. X. 21. A Balatoni Arculati Kézikönyvről azt olvashatjuk, hogy a Balatonpart településeinek TAK-jával összhangban készült „A Balatoni (Építészeti) Arculati Kézikönyv célja, hogy a Területrendezési törvény és a vízpart-rehabilitációs tervek rendelkezéseivel összhangban meghatározza azon követelményeket, amelyek a Balaton vízparti területeinek egyedi arculatának megőrzéséhez szükségesek, összhangban az érintett települések által már elfogadott Településképi Arculati Kézikönyvekkel” Forrás:

<https://balatonregion.hu/tersegfejlesztas/projektfejlesztas/balatoni-arculati-kezikonyv/> Letöltve: 2022. X. 21.

¹⁸ Lásd erről a 314/ 2012 XI. 08. Korm. Rendelet 2& 9/b pontját

rendszerét. A koherens rendszerré szervezés egyik lehetséges módja éppen a helymarketing szemlélet lehet.

Egyelőre az építészek azonban nem hierarchikus alá-fölrendeltségről, hanem mazsola kalács kapcsolatáról beszélnek a TAK és ÉTAK vonatkozásában. A Tokaj TAK, és a Tokaj-Hegyalja ÉTAK viszonyát ezen értelmezés szerint az adja meg, hogy a Tokaj-Hegyalja ÉTAK egy 27 település mazsoláját tartalmazó kalács. Ebben a tekintetben a Tokaj-Hegyalja ÉTAK egyik mazsolája éppen a Tokaj TAK. Tokaj névadó települése, és fővárosa a 20 éve (2002-ben) Világörökségi Területként elismert tájegységnek. Nem véletlen, hogy éppen itt, ahol a TAK országos rendszerének kialakítása 2017 januárjában megkezdődött alakítják ki Magyarországon az első Világörökségi Arculati Kézikönyvet (VöAK) is. Az 2022 októberében még nem publikus ennek a VöAK-nak a pontos tartalma, de a VöAK fejezetei már megismerhetővé váltak egy szakmai konferencián 2022. szeptember 23-án Tokajban¹⁹

A Világörökségi Arculati Kézikönyv szintén a TAK-ok rendszeréhez kapcsolódik. A TAK egyik kötelező fejezete az Örökségünk című fejezet, amiben az építészeti értékeken kívül pl. a Natura 2000 értékek is bemutatásra kerültek. Ebben az Örökségünk c. fejezetben a települések egy rendszerzett koncepció szerint mutatták be a település épített és természeti értékeit. Ahol már voltak 2017 előtt is Értéktárak, mint pl. a Balaton északi partján fekvő Nemesvámoson.²⁰ ott a már meglévő Értéktárak tematikájára épültek a TAK értékbemutatók. A Veszprém megyében található Nemesvámos például a 2015-ben kialakított Értéktárban felsorolt 16 értékből négy -építészeti- értéket mutat be. Azok a települések, amelyek még nem rendelkeztek Értéktárakkal, azok a Hungarikum törvény, és Értékpiramis rendszere alapján alakíthatják ki azt hogyan mutatják be értékeiket. Tokaj TAK kiemelten kezeli, hogy Világörökségi terület fővárosa Tokaj. Nem felejt megemlíteni a Tokaj-Hegyalja ÉTAK sem, hogy az első zárt borvidékként vált a Világörökség²¹ részévé Tokaj-Hegyalja (Kasza, 2021/b)

Az ÉTAK-ok kapcsán már Növény Arculati Kézikönyv (NAK) is született. Egy 2019-es diplomatervező felvállalta, hogy a Zala-völgyi parkerdő megújítási, és fejlesztési terve c. dolgozatban a növényzet mentén elkülöníthető karakteregységet azonosítson „*Érzelmihangulati és tájkép szempontból*”.²² Összesen 11 féle karakterről számol be a szerző, ami azért érdemel figyelmet, mert az átlagember alig tud öt különbséget tenni pl. erdő és erdő között. A 2017-2022 időszakban kiépült Arculati Kézikönyv rendszer elemeit az alábbi táblázat foglalja össze:

¹⁹ Erről így számol be „A 20 éve a világörökség része a Tokaji borvidék” című cikk „Albert Krisztina világörökségi szakértő rövid előadásában bemutatta a társadalmi véleményezés alatt álló, és készülöben lévő „Tokaj Hegyaljai Világörökségi Arculati Kézikönyv” fejezeteit, a világörökség kiemelt értékei mentén” Forrás: <https://www.tbft.hu/20-eve-a-vilagorokseg-resze-a-tokaji-borvidek/> Letöltve: 2022. X. 21.

²⁰ a Balaton északi partján található 2000 főnél alig nagyobb lakosú település

²¹ Van olyan Világörökségi területe hazánknak, mint pl. A FERTŐ-TÁJ, ami már 2001 óta A VILÁGÖRÖKSÉG RÉSZÉ mégis a tanulmány az Arculati Kézikönyvek rendszere tekintetében Tokaj-Hegyalja világörökségére koncentrálnak

²² Lásd erről Bubics Benedek 2022 I. 19-én megjelent írását „A módszer alkalmazását és értelmezését egy mesterségesen telepített erdőtársulás, a Zala-völgyi parkerdő példáján kísérhetjük figyelemmel, ahol az ültetett vegetáció és az általa kiváltott érzelmi-hangulati skála mentén bontakoznak ki az egyes karakteregységek, rámutatva arra, hogy egyszerű, tapasztalati úton milyen sokféle arculata tárulhat fel ugyanannak az erdőnek.” Forrás: <https://www.bfnp.hu/de/nachricht/noveny-arculati-kezikonyv> Letöltve: 2022. X. 21. A 7 slide-ot tartalmazó a parkerdőt fotókon bemutató diasorozat a cikkben integrálva látható

1. táblázat. Az Arculati Kézikönyvek Magyarországon kiépülő rendszere

N	Megnevezés	Rövidítés	Példa
I. TAK előtt már létező Arculati Kézikönyvek			
I.1	TAK előképének tekinthető kiadvány pl. Írország Cork megye Design Guide		Az ír példa alapján Balatonfelvidéki Építészeti Útmutató (2013)
I.2	Emblémáról szóló Arculati Kézikönyv	EAK	pl. Kaposvár, Dombóvár, Szentes, Eger, Paks stb.
III. TAK- kal kapcsolatban kialakult Arculati Kézikönyvek			
II.1	Településképi Arculati Kézikönyv	TAK	3177 település+ a főváros
II.2	Közlekedési Arculati Kézikönyv	KöAK	Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara 2017. április
II.3	Építészeti Tájéegységi Arculati Kézikönyv	ÉTAK	Baltoni (Építészeti) Arculati Kézikönyv 2021. december
II.4	Világörökségi Arculati Kézikönyv	VöAK	Tokaj Hegyaljai Világörökségi Arculati Kézikönyv (2022)
II.5	Növény Arculati Kézikönyv	NöAK	Zala-völgyi parkerdő (2019)

Forrás: saját szerkesztés

Összességében elmondható, hogy már 2017 során várható volt az, hogy egy korábban nem létező Településképi Arculati Kézikönyv rendszer létrehozása változásokat fog létrehozni a településhálózatok életében. Egy hatalmas munkával, és összefogással kialakított 3177+1 TAK-ból álló dokumentumrendszer siettetve megalkotott Településképi Arculati Kézikönyvei nem lehettek, és nem is lettek tökéletesek elsősre. Ez nem is volt elvárható, hiszen a TAK előzmény nélkülinek számított 2017-ben a magyar közigazgatásszervezésben. Csak néhány külföldi, - pl. Írországból származó- példa, és nagyon kevés közigazgatás szervezési tapasztalat állt rendelkezésre. Az Írország legdélibb megyéjéről Cork megyéről készült Design Guide volt az előképe a TAK-oknak és a Balatonfelvidéki Építészeti Útmutatónak. (2013). A TAK-ok országos rendszerré fejlesztésének Magyarországon azonban 2017 előtt nem volt tapasztalata. 2022-re sokat javult a helyzet. Tapasztalatot szerzett az ország arról, hogy kell jól kialakítani egy országos TAK rendszert, hogy kell elkészíteni és üzemeltetni egy TAK-okat és ÉTAK-okat bemutató térképes kereső oldalt, és hogyan kell évről évre legalább egyszer frissíteni egy TAK-ot.

3. Frissülő és teljesen átírt Arculati Kézikönyv tartalom

Az elmúlt 5 évben az évente kötelezővé tett TAK frissítések, és a megváltozott²³ helyzet következtében megkezdődött, de nem fejeződött be a TAK-ok tartalmának átírása. Ebben az átírási folyamatban van lehetőség arra, hogy a TAK-ok településmarketing tartalma ne ösztönös, hanem tudatos legyen. Kutatásaim rámutattak arra, hogy a települések egy része felismerte, hogy a TAK településmarketing. Az ÉTAK-ok készítői szinte kivétel nélkül – eltérő mértékben ugyan –, de élnek a településhálózat marketing lehetőségével. Kutatásaim szerint a TAK-ok is és az ÉTAK-ok is inkább ösztönös, mintsem tudatos helymarketing tartalmú

²³ Pl. önkormányzati választások 2019 X. hó, COVID járvány kitörése 2020 III. hó, kormányzati választások 2022 IV. hó, az orosz ukrán háború kitörése 2022 II. hó stb. mellett a településhálózatban is történtek apróbb változások. A 2022. május 1-jei állapot szerint az ország 3155 településéből 348 város (ebből 1 főváros, 25 megyei jogú város), 2807 község (ebből 127 nagyközség). Forrás: https://www.ksh.hu/teruletiatasz_telepulesek 2022 május 1. szerint Kiskunlacháza, és Nyírbogát város lett. 2022.05.01-től pedig Baja és Esztergom Megyei Jogú Várossá vált

dokumentumok. A különböző településsel, tájjal kapcsolatos célcsoportok (pl. pályázati pénzeket odaitélő döntéshozók, beruházók) megszólítása is sok esetben esetleges. A TAK-ok többsége az ideiglenesen a településen építkezni vágyókat célozza meg. Egy építkezés még akkor is, ha hónapokig, vagy évekig tart csak átmeneti időszak a település életében. Nem állandó célcsoport az építető a településmarketingben úgy, mint az ideköltözni vágyó. Sajnos az ideköltözni vágyók, mint potenciális építetők megszólítása már nem általános a TAK-okban, pedig a TAK-hoz adott 2017 es Útmutató kifejezetten kérte, hogy az elkészült TAK-okat ne csak a településen lakókhhoz, hanem a potenciálisan ideköltözni vágyókhoz is juttassák el a fő építésszek. A TAK-ok kutatásaim szerint nem hasonlítani, hanem különbözni akartak. Identifikálták magukat. Azt mutatták be miben más, miben szebb az adott település, mint a másik település. Ezzel szemben az ÉTAK-ok közösségi szellemben készültek. A közös történelmi múltat, az adott tájegységhez tartozó településeket egyaránt érintő természeti adottságokat – pl. a településeket összekötő folyókat, patakokat – hangsúlyozzák.

Az Arculati Kézikönyv írás mindig is a marketing tudományterületéhez tartozott. Az Arculati Kézikönyvírás valójában egy külön műfaj, amihez érteni kell. Érteni kell a megíráshoz, a vizuális elemek fotók, ábrák elkészítéséhez, a tipográfiához is. Ezek az Arculati Kézikönyvek esetenként 200-300 oldalas professzionális dokumentumok. Az Arculati Kézikönyvek megírásának általános sajátossága, hogy időben változó a tartalmuk. Az Arculati Kézikönyv készítőknél gondolni kellett arra, hogy a TAK és az ÉTAK tartalma változni fog. Mivel végleg kiléptünk már Magyarországon is a papír alapú Arculati Kézikönyvek világából, nem kell cserélhető lapos nyomtatott Arculati Kézikönyvekben gondolkodni a digitális korban. A TAK-ok frissítése ma jóval egyszerűbb, mint korábban, mégis a frissítések nem minden településen valósultak meg évente. A jogalkotók szerint, ha egy településen, tájegységen jelentősebb beruházások zajlanak, annak értelemszerűen bele kell kerülni a TAK-okba, ÉTAK-ok is. Ha viszont a TAK-ban, ÉTAK-okban előre jelzett beruházás elmaradt, akkor azt ki kellett venni a TAK-okból. Nem lehetett például tudni előre, hogy a BMW gyár megépül-e vagy sem. Csak azt lehetett tudni, hogy ehhez az 1 milliárd eurós beruházáshoz a településképet és tájképet jelentősen befolyásoló beruházásokra lesz szükség. Ahhoz, hogy a BMW megkezdhesse működését megfelelő infrastruktúrát kellett biztosítani.

Felmerül tehát a kérdés, hogy Debrecen TAK miként szerepeltesse ezt a beruházást, hogyan frissítse évről évre azt? Az időben változó tartalmak a TAK részleges, vagy teljes átírásához vezettek. A 2017-ben megírt TAK-ok, és a 2021-ben vagy 2022-ben elkészült frissített tartalmú TAK-ok között jól megfigyelhető mi változott a településképen, vagy az adott településhálózat képében. A 2014-2020 EU ciklus lezárása után 2021-től önmagukkal is összehasonlíthatóvá váltak az első-, és második generációs TAK-ok²⁴. Ez egy új fejezetet nyithatott meg a TAK-ok településmarketing aspektusú kutatásában. A TAK, mint minden Arculati Kézikönyv rögzít egy kitűzött kívánatos célt, (wish image) ami felé haladni akar a település. Ezek a célok nem mondhatnak ellent a magasabb rendű tájegységi, megyei, vagy regionális céloknak. A TAK-ok egyes esetekben 10-20-30 évre határozták meg milyen településképet kívánnak átadni a település a következő generáció²⁵ számára. A Tokaj-Hegyalján található Mád²⁶ település TAK-

²⁴ Az első generációs TAK-ok alatt a 2017-2020 között elkészült TAK-okat, a második generációs TAK-ok alatt a 2021-től átírásra került TAK-okat értem. Az átírás mértéke igen eltérő. Van olyan település ahol a TAK szövegében pirossal emelik ki azt mi változott pl. Bugac TAK. Van ahol teljesen új TAK készült pl. Bp. XII. Bp. XIII. kerület már 2021-ben átírták a TAK-ot. Bp. VIII. kerület 2022-ben tette ezt meg Bartha Ferenc fő építész vezetésével.

²⁵ A „Z” generáció (1995-2010 között születettek), és az alfa generáció (2010 után születettek) számára

²⁶ Lakónépesség: 2290 fő --- 1141 lakás forrás <http://www.iranyitoszamnavigátor.hu/keres-M%C3%A1d> Letöltve 2022. XI. 07.

ja például a „MÁD, a Tokaji borvidék gyöngyszeme”²⁷ szlogenű településkép konzerválása mellett döntött. Mád önkormányzata nem akar kétszer kétsávos autótutat Mádon keresztül. Cél a bájos házak, utcácskák képének megőrzése. Mád professzionális település arculati tevékenységet folytat. Van emblémája, van integrált településmarketing kampánya a professzionális MITTE ügynökség jóvoltából, annak ellenére, hogy nagyfalu kategóriába tartozó kétezer főnél alig több lakosú település. Tokaj mellett Mád is kiváló példája annak, hogyan kell jól képviselni egy Világörökségi településhálózatot²⁸.

Ebben a tekintetben az emblémával szintén rendelkező több, mint 10.000 fős kisváros Sárospatak is jó példával jár elől. A Pure Design ügynökség segítségével 2021-ben létrehozta a Sárospatak emblémát, és együttműködik abban, hogy a Tokaj embléma szintén Pure Design segítségével minél előbb elkészüljön. Látható, hogy professzionális marketing-, vagy kommunikációs cégek bevonása sokat segít egy településről kialakuló kép formálásában. Ezek a települések (Mád, Tokaj, Sárospatak) mind elkészítették a TAK-jaikat, de mindvégig figyelembe vették Tokaj-Hegyalja, és tágabb értelemben Tokaj Zemplén térség fejlesztési célkitűzéseit. A főváros, és a Balaton után ez a térség kíván az ország harmadik legnagyobb turisztikai központjává válni. A 2020-2024 közötti négy évre közel 150 milliárd Ft állami támogatást kap ez a térség. Tokajt, Mádot és Sárospatakot a 2017-ben elfogadott Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 is megnevezi. „A stratégia Tokaj mellett Mád, Tállya, Tarcal, Sárospatak, Tolcsva, Herceghát településeket nevesíti, ahol több kiemelkedő borászat kínál prémiumkategóriás borkóstolós programot és dűlőtúrát”

4. Az Arculati Kézikönyvek elérhetősége térképes kereső jelentősége

A TAK-ok országos rendszerének kiépítésével egy pillanatfelvétel készült az ország minden településéről 5 évvel ezelőtt, ami nagy előrelépést jelent nemcsak építészeti, hanem településmarketing szempontból is. Ez a 2017-ben elkészült pillanatfelvétel csaknem két évvel később 2019 X. 1 én felkerült a <http://tak.e-epites.hu/> térképes kereső oldalra. Még nem elérhető 2022-ben sem az összes TAK, de így is közel 3000 település TAK-on keresztüli bemutatkozása olvasható el. Ilyen országos, - településállományi szinten történő- bemutatkozásra tudomásom szerint még nem volt példa. A TAK rendszere éppen ezért unikális. A TAK rendszere lehetőséget biztosít arra, hogy a több mint száz 100 fő alatti településünk²⁹ éppúgy bemutatkozzon, mint azok a nagyvárosaink, vagy fővárosi kerületeink³⁰, amelynek lakossága meghaladja a 100.000 főt. A térképes kereső oldal azonban 2022. október 31-én csak 4 ÉTAK volt letölthető. Sajnos Tokaj-Hegyalja ÉTAK hosszú évek óta nem található meg ezen az oldalon így a Tokaj-Hegyalja ÉTAK helymarketing fókuszú kutatása 2022-ben nem történhetett volna meg. A <http://tak.e-epites.hu/> oldal nagyszerűségéhez nem férhet kétség. Óriási előrelépést jelent elsősorban a névtelen kistelepülések bemutatkozásában. Ugyanakkor

²⁷ „ARCULAT. Az arculati koncepció minden részkampányban illeszkedett a folyamatosan fejlődő MÁDON már létrehozott márkák stílus jellegéhez, ugyanakkor egy önálló egységet képezve jelezte az adott szolgáltatás/márka által képviselt profilt, üzeneteket és prémium színvonalat. A kisarculattól a használati tárgyakon át az imázsfilmig, az egyes marketing és promóciós eszközök kidolgozásában törekedtünk az összhangra a beruházások belsőépítészeti megoldásaival, valamint arra, hogy a teljes arculati struktúra hozzájáruljon karakteres, hívogató jellegével MÁD márka és MÁD település pozitív megítéléséhez és kommunikációs céljaihoz” Forrás: <https://mittecomm.com/portfolio/madeset/> Letöltve: 2022. november 7.

²⁸ lásd pl. Első Mádi Borház, Percze Élménybirtok

²⁹ pl. Tagy, Nagyhuta, Kékkút, Darabosegyház, Velemér, Bódvarákó

³⁰ pl. Bp. XI. kerület, Bp. XIII. kerület, Bp. XIV. kerület

még vannak hiányosságai. A TAK-ok és ÉTAK-ok csak magyar nyelven olvashatók. Sajnos nem készült pl. olyan modul, ami egy letöltést indítva megmutatná pl. a 27 Tokaj-Hegyaljához tartozó település TAK-ját. Budapestre kattintva azonban a térképes kereső már az összes kerület TAK-ját felkínálja. Örömteli az is, ha egy település TAK-ja mellett látjuk, hogy a menü felkínálja az adott ÉTAK-ot.

2. táblázat. A <http://tak.e-epites.hu> oldalról 2022. X. 31-én elérhető négy ÉTAK fontosabb adatai

N	A TAK neve (készítésének éve)	oldalszám	Tájegységhez tartozó fontosabb települések
1	Fertő ³¹ ÉTAK 2019 	70	ESZTERHÁZA / FERTŐD, KISCENK, SARRÓD FERTŐSZÉPLAK HEGYKŐ, FERTŐHOMOK, HIDEGSÉG, FERTŐBOZ, BALF, FERTŐRÁKOS FERTŐSZÉPLAK
2	Hanság ÉTAK 2019 	61	FERTŐD, KAPUVÁR, CSORNA, LÉBÉNY, MOSONMAGYARÓVÁR, MOSONSZENTJÁNOS.
3	Szlovén Rába-vidék ÉTAK 2019 	47	ALSÓSZÖLNÖK, APÁTISTVÁNFALVA FARKASFA, FELSZÖZNÖK, KÉTVÖLGY, ORFALU, RÁBATÓTFALU, SZAKONYFALU
4	Órség ÉTAK 2019 	72	MAGYARSZOMBATFA, VELEMÉR

Forrás: saját szerkesztés

A 2014-2020 -as Európai Unió pénzügyi ciklus végére a TAK-ok országos rendszere kiépült. Az ÉTAK-okból összesen 10 készült el 2020 ig. Az ÉTAK-ok országos rendszerének kiépítése megtorpant, de nem állt meg teljesen. 2021 decemberében megjelent például a Balatoni Arculati Kézikönyv (2021), de ez a térképes kereső oldalon még nem volt elérhető 2022. X. 31. -én. Ez az Arculati Kézikönyv egy sajátos perspektívára épül. Azt mutatja be, hogy a Balatonon hajóval közlekedő miként látja a Balaton parton lévő házakat, nádasokat, vízpartokat. Ez épp annyira egyedi gondolat, mint az hogy Bp. TAK már 2017 nyarán külön fejezetet szentelt az éjszakai világvárosképnek.

³¹ A Fertő-táj 2001 óta a világörökség része

Hajnóczy Péter a Magyar Építész Kamara (MÉK) elnöke szerint 11 ilyen ÉTAK készült (1) Fertő (2) Hanság, (3) Kalocsa-Sárbó, (4) Mecsek, (5) Pilis, (6) Tokaj-Hegyalja, (7) Órség (8) Vendvidék (9) Vértes ill. (10) Szabolcs Szatmár Bereg ÉTAK. (11) Balatoni Arculati Kézikönyv (2021). 2022. október 31-én a 11-ből sajnos csak négy ÉTAK tölthető le <http://tak.e-epites.hu/#> oldalról. Mind a 4 ÉTAK-ot OetU Kft készítette Németh Iván Kun Zoltán Bede István Cserhalmi Győző közreműködésével, azonos tartalmi koncepció alapján.

A négy letölthető ÉTAK-ról elmondható, hogy terjedelmük messze elmarad pl. a 2019-ben vizsgált Tokaj-Hegyalja ÉTAK terjedelmétől. A négy ÉTAK azonos tematikával épül fel. Színvonalas munkák. Elsősorban a természeti kép szépségeire fókuszálnak. Mind a 4 ÉTAK kitér a Tájegységen található településekre. A településhálózat marketingje szempontjából kutatásom szerint ezek az ÉTAK-ok elmaradnak a Tokaj-Hegyalja ÉTAK színvonalától. A Tokaj-Hegyalja ÉTAK nagyobb ívű, a közösségi gondolkodást, az együttműködést jobban a középpontba helyező dokumentum. (Kasza 2021/b)

5. Személyi feltételek

A TAK-ok országos rendszerének kiépítése felszínre hozta a fő építész hálózat gyengeségét. Azoknál a településeknél, ahol nem volt fő építész ideiglenesen neveztek ki a TAK megírása idejére fő építészt, hogy szakmailag koordinálja, irányítsa a TAK elkészítés feladatait. Gyakori volt a 2000 fő alatti településeknél az, hogy a 7 közös önkormányzatot működtető település ugyanazon fő építésszel készítette el a TAK-ot. Ez sok esetben a helyismeret, és a településmarketing ismeret hiányával párosult. Nagy feladatot jelentett a 3177+1 TAK szakmai véleményezése is. Voltak olyan esetek, amikor hűszasával töltötték fel a Lechner Tudásközpont honlapjára az elkészült TAK-okat. A 2017. novemberi, decemberi időszakban több ezer oldal véleményezését kellett a Magyar Építész Kamara (MÉK) építészeinek elvégezni. Az építészek rámutattak, hogy az önkormányzati szinten a települések „nyilvánvalóan nem rendelkeznek ehhez szükséges tudással, kapacitással. Ezt a feladatot tehát a megyei önkormányzatoknak kellene felkarolni” (Pálné, 2019) Pálné rámutat, hogy az önkormányzati és kormányzati rendszerből álló kétszintű magyar közigazgatási hiányosságai például pont a TAK-ok kapcsán mutatkoztak meg.

Az elkészült 11 ÉTAK elkészítésénél személyi feltétel problémák nem voltak. Az ÉTAK elkészítése a TAK-kal ellentétben nem volt kötelező. Az ÉTAK elkészítésére már 2017 decemberében lehetett pályázni. Az ÉTAK készítőinek szakmailag az összes Tájegységhez tartozó település TAK-ját ismernie kellett. Ez a Vértes ÉTAK esetén csak 13, Tokaj-Hegyalja esetén már 27 település TAK ismeretét jelentette. Kutatásaim rámutattak, hogy a TAK és az ÉTAK helymarketing tartalma elsősorban attól függött, hogy a dokumentumot készítő építészek felismerik-e a település bemutatkozása és az értékek ismertetése mögött a helymarketing lehetőségét. Az építész szakma igen sokrétű, ezért nem felróható, ha nem minden TAK és ÉTAK vált helymarketing gyakorlattá. Ennek ellenére a kutatások rámutatnak, hogy az építészek egyetemi képzésében ki kellene térni a Régió és Településmarketing (RTM) ismereteire. Hazánkban jól oktatható az RTM, melynek ide vonatkozó részei minden bizonnyal hasznosak lennének az építészek számára is. A fővárosi, és vidéki egyetemek³² RTM-el

³² Pl. Budapesten a Corvinus egyetem vagy a METU, vidéken a Miskolci egyetem vagy Kecskemét kiváló szakemberei örömmel oktatnának építész szakos hallgatókat is, ha erre igény mutatkozik a TAK és ÉTAK rendszer okán

foglalkozó oktatói szívesen segítenének az erre nyitott építésznek városmarketing, város identitás témákban az önkormányzatoknál éppúgy, mint az egyetemi építészképzésben.

Összefoglalás

Jelen tanulmány célja az volt, hogy a TAK országos településhálózat identitás jelentőségére irányítsa a figyelmet. A remélt változás az, hogy a TAK-okon, és az ÉTAK-okon keresztül a helymarketing a perifériáról centrálisabb pozícióba kerül 2022-2027 között. A helymarketing elfogadottsága sajnos hazánkban még 2020-as években is igen mérsékelt. Szinte minden helymarketinggel foglalkozó szerző megemlíti, hogy nincs kiaknázva a helymarketing a közszolgálati szférában. Erről így ír Buskó-Tózsza (2018): „*A településmarketing a hazai településfejlesztés jogi szabályozása szempontjából kulcsfontosságú 314/2012 (XI. 8) Kormányrendeletben³³ sem fordul elő.*” Ez a kijelentés jól jellemzi a helymarketing magyarországi helyzetét. Barabási Albert László kiváló hálózatkutató vezetésével az NKE „Hálózatok a közszolgáltatásban” projektjének elindult egy kiváló munka 2018. XII. 17.-én. (Az első 8 Hálózatkutató eredményeiről már meg is jelentek publikációk lásd Auer-Joó, 2019). Egyelőre településhálózat kutatások tudomásom nem készültek, pedig erre nagyobb szükség lenne, lehetne meglátásom szerint, mint a könyvben megjelent egyes kutatásokra.

A TAK és ÉTAK kutatások elfogadták a hipotéziseket. Bizonyos szignifikancia szinten – nem reprezentatív mintára alapozott kutatások – alapján kijelenthető, hogy a TAK településmarketing, az ÉTAK régiómarketing. A 2017-2022 között eltelt öt év rámutatott, hogy a TAK és ÉTAK létrehozott nagyszerű kezdeményezése jól illeszthető a Magyarországon 1997 óta jelen lévő Régió és Településmarketing koncepcióba. Az, hogy a TAK és az ÉTAK a helymarketing elméletét és gyakorlatát miként fogja, képviselni a jövőben nagymértékben függ majd attól, hogy a 2022-2027 közötti időszakban a közigazgatásszervezés felkarolja-e a településhálózat kutatást és oktatást.

Források

- Auer-Joó, (2019) Hálózatok a közszolgáltatásban Dialóg Campus https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14555/712_Halozatok_a_kozszolgalatban_WEB.pdf;jsessionid=1A4D6BFF003A0237AAC5DFF19302A62A?sequence=1
- Babbie, Earl (1996): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata, Balassi Kiadó, Budapest
- Buskó Tibor László: (2020). Településmarketing stratégiaalkotás előkészítés. KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15811/Onkormanyzati%20szervezet-%20es%20mukodeshatekonysag%20-%20a%20strategiaalkotas.pdf;jsessionid=697A7076AC7D41C1E33EE8A271EF470A?sequence=1> pp. 268-330
- Buskó- Tózsza (2018) Településmarketing Dialóg Campus Budapest pp.148
- Kasza, Zs 2020 TELEPÜLÉSKÉP – TÁJKÉP – ORSZÁGKÉP PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás, 2020/4, 68–93.
http://real.mtak.hu/125566/1/06_Kasza_68-93_WEB-PPB_2020_4.pdf
DOI: 10.32575/ppb.2020.4.6
- Kasza, Zs (2021/a) Tokaj településképi arculati kézikönyv és településmarketing. In: Molnár, Dániel; Molnár, Dóra (szerk.) (2021): XXIV. Tavasz Szél Konferencia 2021. Tanulmánykötet II. Budapest, Magyarország: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) (2021) pp. 787-799., 13 p.

³³ Településfejlesztési koncepcióról, az integrált településrendezési sajátos jogintézményekről szóló rendelet

- Kasza, Zs (2021/b) Tokaj-Hegyalja építészeti tájegységi arculati kézikönyv és régiómarketing. In: Molnár, Dániel; Molnár, Dóra (szerk.) XXIV. Tavasz Szél Konferencia 2021 Tanulmánykötet II. Budapest, Magyarország: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) (2021) . 800-813., 14 p.
- Kotler, P (1986) Principles of Marketing Practice Hall, New Jersey
- Mátyai Csaba (2009) Reklám helyett ISBN:9789639686793 pp 160
- Piskóti, I (2012) Régió- és településmarketing - Marketingorientált fejlesztés, márkázás
- Urbáné, (2019) A helykötődés és a helyidentitás elméleti, településmarketing szempontú megközelítése. In Bálint Csaba (Szerkesztő), Földi Péter (Szerkesztő), Kápolnai Zsombor (Szerkesztő), Kovács Csaba József (Szerkesztő), Nagyné Molnár Melinda (Szerkesztő), Zsarnóczky Martin Balázs (Szerkesztő) Rurális térségek a 21. században tudományos konferencia : tanulmánykötet Gödöllő, Magyarország: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) (2019) , 258 p
DOI:10.18427/iri-2017-0106 <http://www.irisro.org/tarstud2017junius/28UrbanneTreutzAgnes.pdf>
- Pálné, (2019): A középszintű kormányzás helyzete és perspektívái Magyarországon Dialóg Campus Kiadó
https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12767/737_A%20kozepszintu_kormanyzas_helyzete_.pdf?sequence=1